

Szakolczay Lajos

Szépség, formabravúr, alázat

Csíkszentmihályi Róbert (1940–2021)

Ha az ember szívét csákánnyal vagdossák, megsemmisül. Ilyen állapotban vagyok. Tegnap meghalt a legjobb barátom, Robi, a zseniális szobrász, aki a testvéremnél testvérebb volt. Mintha egy bokorban jöttünk volna a világra – noha ő olasz ősöket hordott, én meg nagykanizsaiként talán vendeket –, olyan egyformán gondolkodtunk. Népről, hazáról, családról, művészetről.

Mintha ezer éve ismertük volna egymást, a valóságban csupán fél évszázada, olyan egy kerékre járt az agyunk. Ő művész volt, valódi művész, a formateremtés apostola, én meg csak amolyan skribler, aki próbálja összeszedni a maga körül és távolabb termett értékeket, hogy minél szélesebb körben közreadhassa.

Már első találkozásunkkor, régen volt, kalapot emeltem művészete előtt. A múlt század hetvenes éveinek az elején Kormos Pista nyitotta meg egyik első kiállítását a Petőfi Irodalmi Múzeumban.

Jóllehet akkor még csak álomvilágban – vagy talán még abban sem – készülődött barátom ember-állat (állat-ember) sorozata, eme nagyon is humánus színekben ragyogó bestiárium, ám Kormos vagabund költészete, szürrealitásba hajló népiségével, emlékezzünk csak a hosszú hallgatás után megjelent *Szegény Yorick* című kötetére, akarva-akaratlan megelőlegezte az izgalommal teli, egy kissé bizarr alakteremtő nyitás eme formáját. „A kútkávádra nagyorrú király, / havat legelni három csóka száll” – kezdődik a Mátyást és vele az olasz reneszánszt megidéző *Téli rege* képről képet szülő csodája. „Beatrix csizmás csöpp ükunokája / zsebben korcsolyakulcsát keresi, / számár megy arra és körülcsudálja, / szólna, de szája szénával teli. // Kezére cinkét, mert maga is cinke, / lábához ültet Szent Ferenc nyulat, / holdverte falon hal császkál keringve, / zöld kutya nyávog, kék macska ugat.” Mi ez, ha nem a történelem és a *Biblia*, a valóság és álmom, a kellem – szókellem – és varázslat költészetté emelése? Mutatis mutandis, nem ezt látjuk-e, a mítoszba hajló, körkörös világ-köreivel lebilincselő szoborban – szenzációs pályaindítás –, a *Csiga bemutatásában*? Kormos is lényegében valóságghű volt, Csíkszentmihályi is – átszellemítetten – figurális, mégis mind-kettő pályája fölött ott körözött valaminő művészies kilengés: az a plusz, ami a költőt is és a szobrászművészt is megkülönböztette megannyi társától. Nem véletlen, hogy mindkét alkotót a szakma szeretete vette körül.

Robi nemcsak a Kossuth-díjjal dicsekedhetett – mellel a Nemzet Művésze is volt –, hanem egy múcsarnoki kiállítás kapcsán a szobrásztársak által megszavazott Szobrász-koszorúval (1995) ugyancsak. Ez utóbbit tekintve, a szakma

emelte piederasztálra, ismerte el – egyöntetűen – épp az állatszobrok kapcsán is jól érzékelhető virtuozitását.

Mert az volt, ezernyi ötlettel megáldott, mindig valami újjal kísérletező zseni. Ezt meghallván nyilván csóválná a fejét; nem, zseni nem, de munkás-zseni, az igen. A mész, a márvány, a gránit, a gipsz, a fa, a vas, a bronz – anyagszeretete csodálatos – virtuóz megmunkálója.

Akár éremről, kisplasztikáról, reliefről vagy köztéri szoborról volt szó, mindegyikből sugárzott a munka mint magatartás, mint lelkiismeret alázata. A szénbányászokat köszöntő plasztikájában, vagy az 1956-os emlékművében éppúgy leledzett valaminő szakrális mag, mint a Vatikán altemplomába faragott dombozművében. Olaszos magyarságát úgy tudta ezekbe az alkotásokba akarva-akaratlan belerejteni, hogy a reneszánsz fénye – számára Itália maga a Kozmosz volt – magában foglalta a szentendrei kishaza megannyi boldogságélményét is.

Az őt szeretettel körülvevő családot – négy gyermeke szintén a művészetben találta meg élete kiteljesedését –, az ismerősöket és barátokat, de mindenekelőtt az építkező lázat, amely nem csupán az akkor még kukoricaföldön, szinte vérrel-ve-

Róbert és Éva

rejtékkel létrehozott ház és műterem megalkotását segítette, ám szépség-katedrális megálmodó-kivitelező igyekezetét is.

Semmi kétség nem fér hozzá, hogy életműve – szépség-katedrális.

Bár megannyi toronyban szól a harang – e szerint Budapest, Szentendre, Ábrahámhegy, Kismaros, Dorog, Esztergom, Sopron (és még ezer hazai város) Rómával, Velencével, Nápollyal, Milánóval stb. édestestvér –, a szépség-templom szétbontathatlan egység. Köztéren, templomban, ligetben, parkban elhelyezett szobraival: emlékműveivel, domborműveivel, portréival, díszkútjaival, síremlékeivel az égig emelkedik. Mintha szolgálni akarna, szolgál is, az őket létrehívó Fennvalónak.

Robi állat-ember szobraiban – szinte mindenik remekmű – megszólal egy új világ: az Erdőjáró (maga is az volt) vagabund ötlettel, a gúnnnyal is játszadozva ekként emelte a Természetet, fiával és madarával a Kozmosz részévé. Nem utolsó sorban olyan célzattal is, hogy az erkölcs mindenképp világoljon.

A szobrászművészt a bölcs mindentudás viszont arra készítette, hogy észlelje, nemcsak a vidámság az életünk része, számoljon az elmúlás véghetlen fájdalmával is. A *Mind elmegyünk* sokalakos szoborcsoport (2009, bronz) emberalakjainak menete, a szívükhöz nőtt vagy életük során hozzájuk tapadt tárgyakkal, valóságos tonnákat cipel. Nem lehet letenni semmit, legalább is addig nem, amíg meg nem érkezik Charon ladikja.

Barátom egy éven át, szinte haláltusáját vívva minden nap, küszködött a betegséggel. Többnyire lehunytt szemén is átsugárzott mosolya. Én napról napra a nekem ajándékozott bronz portréját simogattam, hátha ez valamit segít. Nem segített. Halálával kiszakadt a szívemből egy darab. Hogy így lehet-e sokáig élni, kérdéses.

Kismaros, 2021. augusztus 27.

Mind elmegyünk